

Detta avsnitt beskriver hur Sveriges räddningstjänst är uppbyggd och vilka myndigheter som ansvar för olika insatser vid incidenter som kan inträffa i samhället. Avsnittet beskriver även vilka andra uppgifter den kommunala räddningstjänsten har förutom att bekämpa bränder.

Kunskapsmål

Efter att ha gått igenom avsnittet ska eleverna:

- Känna till vilket uppdrag räddningstjänsten i Sverige har och hur den är organiserad.
- Känna till att varje kommun ska ha ett handlingsprogram för att förhindra olyckor samt en handlingsplan för räddningstjänstens verksamhet.
- Känna till lagen om skydd mot olyckor och att den ställer stora krav på den enskilde att förebygga och förhindra olyckor.
- Känna till att räddningstjänsten har andra uppgifter förutom att bekämpa bränder.

Har du koll? Samhällets räddningstjänst

Den enskilde medborgarens ansvar att förebygga och förhindra olyckor har blivit tydligare i och med att lagen om skydd mot olyckor (LSO) trädde i kraft år 2004. Det samma gäller för ägare och de som nyttjar byggnader och anläggningar. Alltså är man som privatperson skyldig att se till att hemmet är så säkert som möjligt.

Diskutera i klassen

- Vad innebär ovanstående formulering? Hur gör ni i er familj för att göra ert hem så säkert som möjligt? (brandvarnare, pulver-släckare, ser till att skorstenen bli sotad etc.)
- Finns det några speciella riskområden i kommunen där olycksrisken kan antas vara större eller att följderna vid en olycka kan bli särskilt svåra? *Exempelvis publika lokaler eller evenemang med mycket besökare, vägar med transport av farligt gods, järnväg, industrier etc.*
- Diskutera med eleverna vad följande paragraf från Lagen om skydd mot olyckor innebär rent praktiskt utifrån nedanstående exempel på scenarier.

1 § Den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller om en olycka som innebär fara för någons liv eller allvarig risk för någons hälsa eller för miljön skall, om det är möjligt, varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp. Detsamma gäller den som får kännedom om att det föreligger en överhängande fara för en brand eller en sådan olycka

2 Kapitel 1 § i Lagen om skydd mot olyckor

Scenario 1

På väg hem från skolan ser du att en bil plötsligt kör på en cyklist i en korsning. Cyklisten hamnar på gatan en bit från bilen och ligger orörlig. Vad är du skyldig att göra då? Varför?

Om ingen annan har ringt och larmat 112, så ska du göra det. Här är det fara för någons liv eller allvarig risk för någons hälsa och då ska du tillkalla hjälp enligt 2 Kapitel 1 § i Lagen om skydd mot olyckor.

Scenario 2

På vägen till skolan passerar du en tankbil med bensin som står parkerad utanför en skola men föraren syns inte till. Du ser att det rinner vätska ur en av ventillerna där bak på tankbilen och det luktar starkt. Vad är du skyldig att göra då? Varför?

Om ingen annan har ringt och larmat 112, så ska du göra det. Om det är praktiskt möjligt ska du också varna andra i området.

Här är det stor risk för brand samt en allvarig risk för miljön och då ska du tillkalla hjälp enligt 2 Kapitel 1 § i Lagen om skydd mot olyckor.

Scenario 3

Du har varit hos en kompis och på vägen hem passerar du en mataffär. På baksidan av affären står en container full med tomma kartonger. Du ser att någon springer därifrån och att det stiger upp kraftig rök från containern. Vad är du skyldig att göra då? Varför?

Om det ryker kraftigt ur containern är sannolikheten stor att det brinner i den. Det kan då även finnas en risk att branden sprider sig till mataffären och utgör en fara för människorna som befinner sig där.

Här är det viktigt att du ringer 112 och talar om vad som har hänt. Här föreligger det en

överhängande fara för en brand och då ska du tillkalla hjälp enligt 2 Kapitel 1 § i Lagen om skydd mot olyckor.

Diskutera i klassen

Be eleverna ge exempel på olika typer av olyckor då den statliga räddningstjänsten eller kommunala räddningstjänsten blir inkopplad.

Facit till "Övningsuppgift – enskilt" i elevmaterialet

I den högra spalten finns ett facit för vilka instanser som är ansvariga för de olika incidenterna.

Incident	Ansvarig
Oljeutsläpp i Vättern	Kustbevakningen
Försvunna personer i fjällen	Polisen
Saknat flygplan	Sjöfartsverket
Båthaveri på Hjälmarens	Sjöfartsverket eller Kommunal räddningstjänst
Kärnkraftsolycka	Länsstyrelsen
Trafikolycka på Europaväg	Kommunal räddningstjänst
Brand i skola	Kommunal räddningstjänst

Grupparbete 1

Vilken beredskap har den kommunala räddningstjänsten för eventuella riskområden inom kommunen? De kommunala handlingsprogrammen finns att hitta på de flesta kommuners hemsidor. Låt eleverna presentera sina resultat på valfritt sätt.

Grupparbete 2

Låt eleverna arbeta med någon av grenarna i den statliga räddningstjänsten och/eller den kommunala räddningstjänsten och redovisa på valfritt sätt inför klassen.

Mer information om de olika myndigheterna finner du i faktaförklaringen.

Kontakta statlig eller kommunal räddningstjänst som är verksamma inom er kommun för vidare information om deras uppdrag. Den **kommunala räddningstjänsten** nås som

regel via kommunens telefonväxel.

Information om den **statliga räddningstjänsten** finns hos följande myndigheter.

Polisen

Polismyndigheten ansvarar för fjällräddning och eftersökning av försvunna personer. Mer information hittar du på www.polisen.se.

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket ska inom Sveriges sjöterritorium till havs, i Väneren, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges ekonomiska zon svara för flyg- och sjöräddningstjänst, exempelvis genom eftersök och undsättning vid haveri eller sjönöd. Mer information hittar du på www.sjofartsverket.se.

Kustbevakningen

Kustbevakningen ska inom Sveriges sjöterritorium, i insjöarna Väneren, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges ekonomiska zon svara för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen kommit ut i vattnet eller det föreligger

en överhängande fara för detta. Mer information hittar du på www.kustbevakningen.se.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen svarar för räddningstjänsten om det behövs särskilda åtgärder för att skydda allmänheten vid ett utsläpp eller vid överhängande fara för ett utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning. Mer information hittar du på www.lst.se.

Räddningstjänst i Sverige

Samhällets snabba teknikutveckling har lett till ett allt sårbarare samhälle och ökat kraven på skydd mot olyckor och skador på människor, egendom och miljö. Vi kan aldrig helt försäkra oss mot olyckshändelser, men genom samhällets räddningstjänst finns en beredskap för att hindra och begränsa skador på människor och egendom samt i miljön. Beredskapen ska ge ett tillfredställande och likvärdigt skydd mot olyckor med hänsyn till de lokala förhållandena, enligt lag (2003:778) om skydd mot olyckor.

Samhällets räddningstjänst

Den statliga räddningstjänsten består av sex grenar. Ansvaret är fördelat mellan följande statliga myndigheter.

Fjällräddningstjänst	Polisen
Flygräddningstjänst	Sjöfartsverket
Sjöräddningstjänst	Sjöfartsverket
Efterforskning av försvunna personer i andra fall	Polisen
Miljöräddningstjänst till sjöss	Kustbevakningen
Räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar	Länsstyrelsen

Har du koll?

Samhällets räddningstjänst

Varje kommun ansvarar för all annan räddningstjänst inom den egna kommunens gränser.

Vissa kommuner har anslutit sig till ett Räddningstjänstförbund tillsammans med andra kommuner. Detta förbund leds av medlemmar från varje kommun och samverkar för att få en effektiv räddningstjänst inom respektive kommun.

Om det krävs omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst, exempelvis vid en skogsbrand i två kommuner eller en större översvämning, får länsstyrelsen ta över ansvaret för räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna. Regeringen kan också ge i uppdrag åt någon annan statlig myndighet att ta över ansvaret för räddningstjänsten under sådana förhållanden.

Vid alla räddningsinsatser ska det finnas en räddningsledare. Om räddningsledaren så kräver, är statliga och kommunala myndigheter skyldiga att ställa upp med personal och egendom, under förutsättning att myndigheten har de resurser som behövs och att dess medverkan inte allvarligt hindrar myndighetens normala verksamhet.

Räddningsledaren kan dessutom ta i anspråk privat egendom, till exempel en grävmaskin eller en frontlastare, och beordra alla medborgare i åldern 18-65 år att delta i räddningsarbetet utifrån deras kompetens, hälsa och fysik.

Statlig räddningstjänst

Fjällräddningstjänst

Polisen ska inom fjällområdena söka efter den person som har försvunnit, om det föreligger fara för liv eller allvarlig risk för personens hälsa. Det är även polisens ansvar att i fjällområdena rädda den som råkat ut för en olycks-händelse eller snabbt behöver sjukvård.

Flyg- och sjöräddningstjänst

Sjöfartsverket ansvarar för flyg- och sjöräddningstjänsten inom Sveriges sjöterritorium, i insjöarna Vänern, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges ekonomiska zon.

Flygräddningstjänst innebär att söka efter saknade luftfartyg samt att vid haveri inom svenskt sjöterritorium, Sveriges ekonomiska zon samt Vänern, Vättern och Mälaren ansvara för räddning. När haveriplatsen är lokaliserad över land, övriga insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren, vattendrag, kanaler och hamnar övertar den kommunala räddningstjänsten ansvaret för räddningsinsatsen. Sjöfartsverket ska även svara för förebyggande räddningsinsatser mot skador när ett luftfartyg är nödställt.

Sjöräddningstjänst innebär efterforskning och räddning av människor som är eller kan befaras vara i sjönöd, samt sjuktransporter från fartyg. Sjöfartsverket kan utöver sina egna resurser även utnyttja fartyg, helikoptrar etc. från andra statliga och kommunala myndigheter och från frivilliga organisationer såsom Sjöräddningssällskapet.

Miljöräddningstjänst till sjöss

Kustbevakningen ska inom Sveriges sjöterritorium, i insjöarna Vänern, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges ekonomiska zon svara för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen kommit ut i vattnet eller det föreligger en överhängande fara för detta.

När skadliga ämnen kommer ut i vattendrag, kanaler och hamnar eller andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren, ansvarar respektive kommun för räddningstjänsten.

Kustbevakningen håller även beredskap för och medverkar i insatser vid sjö- och flygräddningstjänst.

Räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen

Länsstyrelsen svarar för räddningstjänsten om det behövs särskilda åtgärder för att skydda allmänheten vid ett utsläpp eller vid överhängande fara för ett utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning.

Utöver ansvaret för räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen svarar länsstyrelsen också för den sanering som behövs efter ett sådant utsläpp.

Kommunal räddningstjänst

Alla kommuner ska ha ett handlingsprogram för räddningstjänsten och det ska även i varje kommun finnas ett handlingsprogram för att förhindra olyckor. Dessa program skall vara godkända av kommunfullmäktige i varje kommun samt förnyas efter varje mandatperiod.

I programmen skall målet för kommunens verksamhet anges samt de risker för olyckor som finns i kommunen som kan leda till räddningsinsatser. I programmen skall också anges vilken förmåga och vilka resurser kommunen har eller avser att skaffa sig för att göra sådana insatser. Förmågan skall redovisas för både förhållandena i fred och under höjd beredskap.

Räddningstjänsten rycker ut vid bränder, men också vid till exempel svåra trafikolyckor och olyckor med kemikalieutsläpp. För att kunna upprätthålla sin förmåga att genomföra räddningsinsatser behöver personalen utbildas, träna och vårda nödvändig utrustning.

En viktig uppgift för den kommunala räddningstjänsten är att informera och utbilda om brandskydd. Informationsspridning och utbildning sker till exempel i skolor och på arbetsplatser, men det kan även ske till allmänheten på offentliga platser eller via hembesök. En annan viktig uppgift för den kommunala räddningstjänsten är att göra tillsyn hos verksamheter och fastighetsägare för att kontrollera att de uppfyller kraven i LSO och har ett tillräckligt bra brandskydd. Räddningstjänsten är ofta delaktig i samhällsplaneringen i kommunen för att på ett tidigt stadium förebygga risker som senare kan leda till olyckor. Många räddningstjänster har även ett visst samarbete med polisen i samband med att bränder och andra olyckor utreds.

Förutom första hjälpen i samband med räddningsinsatser hjälper många räddningstjänster även till vid ambulanslarm. Vissa kommuner använder den kommunala räddningstjänstens personal i uppdrag kallade exempelvis sjukvårdslarm och i väntan på ambulans (IVPA). Här ger räddningstjänstens personal vårdberövande trygghet, och vid behov står de även för ett akut omhändertagande av patienten i väntan på att ambulanspersonalen anländer och påbörjar akutsjukvården.

Om deltidsanställd personal kan man kort säga att de normalt inte finns på brandstationen utan kommer när larmet går. Personalen har ingen direkt planerad arbetstid men har jour vanligtvis var fjärde vecka. De skall också delta i utbildning och regelbunden övning. Personalen finns under sina jourveckor i sin bostad eller på sin ordinarie arbetsplats. Av alla brandmän i Sverige är mer än hälften deltidsanställda med annan arbetsgivare än kommunens räddningstjänst.

Utbildning

För att arbeta med räddningstjänstfrågor finns det olika vägar att gå. Exempel på utbildningar som kan leda till ett arbete inom räddningstjänsten är räddningsgymnasium samt de två eftergymnasiala utbildningarna *Skydd mot olyckor* och *Brandingenjörsutbildningen*.

Räddningsgymnasium

Räddningsgymnasium erbjuder en gymnasieutbildning med naturvetenskaplig bas med en inriktning mot räddningsyrken.

Under utbildningstiden får man exempelvis lära sig akutsjukvård, rök- och kemdykning, räddning av fastklämda i personbilar, att rigga och klättra på stege och att köra brandpumpar.

Utbildningen utgörs också av studiebesök på inrättningar som ligger i relation med yrkesgrenen.

Skydd mot olyckor

Utbildning i skydd mot olyckor är en tvåårig eftergymnasial utbildning för dig som vill bli brandman och arbeta med räddning och säkerhet.

Eleverna utbildas i såväl metoder för olycksförebyggande och skadebegränsande åtgärder, som i att genomföra och följa upp räddningsinsatser. De teoretiska studierna varvas med praktiska övningar som utgår ifrån verkliga situationer som väntar i arbetslivet.

Utbildningen ger en examen i räddnings- och säkerhetsarbete. Man får kompetens att arbeta inom den kommunala räddningstjänsten, inom området skydd mot olyckor vid andra kommunala förvaltningar och statliga myndigheter eller på privata företag.

Brandingenjörsutbildning

Brandingenjörsutbildningen är en högskoleutbildning som omfattar 3,5 års studier (210 hp). Utbildningen ger bland annat specialkunskaper inom områdena brandteknik och riskhantering. Brandingenjörer har möjlighet att arbeta exempelvis som befäl inom räddningstjänsten, med samhällsplanering och förebyggande brandskydd inom kommunala och statliga myndigheter, som brandskyddskonsult samt på försäkringsbolag och större industrier.

Förstärkning av räddningstjänsten

Vid olyckor med kemikalier och olja, kan utrustning lånas från någon av MSB:s¹⁾ fem oljeskyddsförråd. Staten har också slutit avtal med sex kommuner som ska assistera Sjöfartssverket och Kustbevakningen i samband med räddningsinsatser till sjöss. Vidare information om statlig och kommunal räddningstjänst finner du på www.msb.se

¹⁾ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Har du koll? Samhällets räddningstjänst

Varför behövs räddningstjänst?

Ge exempel på arbetsuppgifter som den kommunala räddningstjänsten kan utföra:

Övningsuppgift – enskilt

Vilka instanser från statlig eller kommunal räddningstjänst ansvarar för följande incidenter?

Incident

Ansvarig

Oljeutsläpp i Vättern

Försvunna personer i fjällen

Saknat flygplan

Båthaveri på Hjälmarens

Kärnkraftsolycka

Trafikolycka på Europaväg

Brand i skola

Vet du att...

- från och med 18 års ålder är man skyldig att hjälpa till vid en olycka om en räddningsledare begär det
- enligt lag är du skyldig att alltid varna och larma om det finns risk för att en olycka kan uppstå